

ARNAVUTLUK'UN ERGİRİ (GJİROKASTER) İLİNDEKİ TEKKELER*

Devish Lodges in Gjirokaster Province at Albania

Enes KAVALÇALAN**

Öz

Arnavutluk, 1385 yılından itibaren, bağımsızlığını kazandığı 1912 yılına kadar Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. Bu süre zarfında, Osmanlı kültürü ve mimarisıyla yoğun bir etkileşim içerisine girmiş, gerek dil gerekse yaşayış tarzı bakımından birçok özelliğini alarak kendi potasında eritmiştir. Bu değerlerin içerisinde, artık adı Arnavutluk'la birlikte anılan Bektaşilik de yer almaktadır. Türkiye'de tekke ve zaviyelerin kapatıldığı 1925 yılından sonra kurulan Dünya Bektaşilik Merkezi'nin (Kryegjyshata Boterore Bektashiane), Arnavutluk'un Tiran şehrinde konumlanması bunun en büyük göstergesidir.

Arnavutluk'un bugünkü sınırları dâhilinde güneyde yer alan Ergiri ili, 1430 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu makale çerçevesinde, Ergiri ilinin Osmanlı yönetiminde kaldığı süre boyunca il sınırları içerisinde inşa edilmiş olan tekkeler konu edilecektir. Bu kapsamda, öncelikle yayımlanmış kaynaklar ele alınmış ve bölgede günümüze ulaşabilen tekkeler tespit edilmiştir. Ardından ise Başbakanlık Osmanlı Arşivi taranarak, günümüze ulaşamamış tekkelerin tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler neticesinde, varlığına dair belge ve bilgiler bulunan 43 tekkeden birinin günümüze orijinal haliyle ulaşabildiği, 7 tekkenin yıkılarak yeniden inşa edildiği veya zaman içerisinde yapılan değişikliklerle asli durumunu yitirdiği, geriye kalan 35 tanesinin ise hiçbir kalıntısının günümüze ulaşmadığı anlaşılmıştır. Metinde öncelikle günümüze ulaşan Koştan Tekkesi kısaca tanımlanmış, ardından günümüze asli haliyle ulaşamadığı tespit edilen tekkeler hakkında eldeki veriler değerlendirilerek, orijinal durumları üzerine çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır. Binaların fiziksel durumlarına dair bilgiler verildikten sonra, bu tekkelerin tarikatlar arasındaki dağılımı incelenerek Ergiri gibi küçük bir bölgede bu kadar çok tekke inşa edilmesinin sebepleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arnavutluk, Ergiri, Bektaşilik, Tekke.

Abstract

Albania stands under the Ottoman hegemony till 1385 to 1912. During this period, it entered into an intense interaction with the Ottoman culture and architecture, and took many of its features in terms of language and lifestyle and melted it in its own pot. One of these values is Bektashism, which is now mentioned with Albania. The location of the World Bektashism Center (Kryegjyshata Boterore Bektashiane) in Tirana, which was established after 1925 after the closure of lodges and zāwiyas in Turkey, is the biggest indicator of this.

Ergiri province, which is located in the south of Albania, joined the Ottoman lands in 1430. In this article, the dervish lodges that were built during the period of the Ottoman rule of Ergiri province will be discussed. In this context, firstly the published sources were discussed and the lodges that could survive in this region were determined. Then, by scanning the Prime Ministry Ottoman Archives, it was tried to determine the lodges that could not reach to the present day. As a result, it was understood

* Geliş Tarihi: 22.06.2021, Kabul Tarihi: 07.09.2021. DOI: 10.34189/hbv.100.009

Bu makale "Arnavutluk'un Ergiri (Gjirokaster) İlinde Osmanlı Dönemi İmar Faaliyetleri" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Araştırma Görevlisi Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Nevşehir/Türkiye, ekavalcalan@nevsehir.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2277-0968>

that just 1 of the 43 lodges was survived. 7 of them was ruined and rebuilt or lost their originality by changes made over time and 35 of them have no remains but just records. In the text, firstly, a brief description of the Koshtan Village Lodge, which has survived originally, is made. Than it is tried to make inferences by evaluating the data about lodges which have not reached to the present day. After giving information about the physical conditions of the buildings, the distribution of these lodges among the sects will be examined and the reasons of why so many lodges were built in a small region like Ergiri will be discussed.

Keywords: Albania, Gjirokaster, Bektashism, Dervish Lodges.

1. Giriş

Sırp Kralı Stefan Duşan'ın 1355 yılında ölümü üzerine Arnavut feodal beyler arasında başlayan mücadeleler, Osmanlı Devleti'nin bölgede etkin bir güç olarak ortaya çıkması için gerekli ortamı sağlamıştır. Bu mücadeleler sırasında, 1358 yılında Yanya despotu VI. John Kantakuzenos'un oğlu Nikephoros'un Osmanlı Devleti'ni yardıma çağırması üzerine, Osmanlılar bölgede yerleşmeye başlamışlardır (Rruqa, 2017: 160-161). Yine bu dönem içerisinde, Arnavutluk'taki siyasi boşluktan yararlanıp gelişme imkânı bulan iki aileden söz edilebilir: Bunlar Arnavutluk'un kuzeyinde konumlanan Balşalar ve merkezinde konumlanan Topyalardır. İki aile arasında yaşanan mücadele sebebiyle Karlo Topya'nın Osmanlılardan yardım istemesi üzerine, Savra'da meydana gelen savaşta Balşalar yenilmiş ve böylelikle Manastır ve Pirlepe Türklerin eline geçmiştir (Bartl, 1998: 20).

1402 yılında Ankara Savaşı'ndan Osmanlı ordusunun mağlup çıkması, Anadolu'da olduğu gibi Balkanlar'da da siyasi birliğin bozulmasına neden olmuş, sonuç olarak bölgede Bizans, Sırp, Eflak ve Arnavut beyleri yeniden bağımsızlıklarını ilan etmiştir (İnalçık, 2007: 24). II. Murad'ın tahta geçmesiyle hızlı bir şekilde toparlanan Osmanlı Devleti, Balkanlar'daki fetihlerine devam etmiş, I. Mehmed döneminde 1417 yılında Avlonya ve Berat'ın ele geçirilmesinin ardından, II. Murad döneminde 1430'da Yanya, 1449'da da Arta alınmış ve sonuç olarak, Osmanlı Devleti kısa sürede Arnavutluk'un kuzey kesiminde hâkimiyet sağlamıştır (Bartl, 1998: 21). Yine II. Murad döneminde, Arnavut feodal beylerini bir araya toplayarak ayaklanma başlatan İskender Bey'in isyanı, II. Mehmed tarafından bastırılmış (İnalçık, 2009: 114), 1478'de Akçahisar, Drivasto, Leş ve Jabyak'ın; 1479'da İşkodra ve 1501'de ise Draç'ın ele geçirilmesiyle Arnavutluk'un fethi büyük ölçüde tamamlanmıştır. Bölgedeki tam hâkimiyet ise ancak 1571'de Bar (Antivari) ve Ülgün'ün alınmasıyla sağlanmıştır (Bilge, 1991: 386).

Arnavutluk'taki mevcut durum 18. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. 1757 yılında Buşatlı ailesi elde ettiği imtiyazlar sayesinde güçlenerek, İşkodra ve çevresinde neredeyse bağımsız bir yapı kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin müdahalelerine rağmen bunun önüne geçilememiş, ancak 1832 yılında Buşatlı ailesinin son üyesi olan Mustafa Paşa'nın kurduğu çetenin dağıtılmasının ardından bölgede Osmanlı hâkimiyeti sağlanmıştır (Eyicil, 2015: 2981-2985).

İşkodra Paşalığı'nın güçten düşmeye başlamasının ardından, Yanya şehri etrafında 1788 yılında Tepedelenli Ali Paşa tarafından güney Arnavutluk bölgesini de içine alacak şekilde, yeni bir paşalık kurulmuştur (Bozbora, 1997: 124). Kısa sürede güçlenen Yanya Paşalığı, Osmanlı Devleti ile ters düşmesi ve II. Mahmud'un yerel yöneticileri ortadan kaldırarak merkezi otoriteyi tekrardan sağlama siyaseti neticesinde, Ali Paşa'nın rütbelerinin alınıp fermanlı ilan edilmesinin ardından öldürülmesiyle son bulmuştur (Römeran, 1939: 273-274; Beydilli, 2011: 478)

Arnavutların Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılıklarının, bölgedeki milliyetçilik faaliyetlerinin ortaya çıkmasında geciktirici bir unsur olduğu yönünde genel bir kanaat bulunmaktadır. Tarihçiler Arnavutluk'ta milliyetçilik akımının gelişimi konusunda üç tarih üzerinde durmaktadırlar: 1878, 1905, 1912-13. 1878 "Prizren Birliği"nin kuruluş yılıdır. Bu birlik, Arnavut milliyetçiliğinin ilk kamusal tezahürü olarak kabul edilmektedir. Komünist tarih yazımında ise Rus devriminin ve ilk Arnavut milliyetçi çetesinin kuruluş yılı olan 1905 tarihi önem kazanmaktadır. Ancak araştırmaların büyük bir kısmı, 1912-13 yıllarını Arnavut milliyetçiliğinin yükseldiği dönem olarak kabul etmektedir. Bu yıllarda İsmail Kemal Bey Vlora tarafından Arnavutluk'un bağımsızlığı ilan edilmiştir (Clayer, 2013: 2).

Ergiri, Arnavutluk'un 12 ilinden biri olup Arnavutluk'un güneyinde yer almaktadır. Batısında Avlonya, güneyinde Yanya, doğusunda Görice ve kuzeyinde ise Berat ile Fier illeri bulunmaktadır. İl, Ergiri merkez olmak üzere Tepedelen ve Premedi ile birlikte üç belediyeye ayrılmıştır (Harita 1).

Kentin ilk olarak ne zaman kurulduğu bilinmemekle birlikte, 11. yüzyılda bölgeyi ziyaret eden El-İdrisi ve Kedreni'nin, buradan Drinopol ismiyle söz etmesi, 14. yüzyılın ikinci yarısında bölgedeki olayları aktaran Yanya Kroniği'nin ise Drinopolis ve Gjirokastra diye iki ayrı merkezin adını anması, kentin en erken 12. yüzyılda kurulmuş olabileceğini düşündürmektedir (Karaiskaj, 2017: 171). Ergiri 1425 yılında Osmanlı denetimine girmiştir (Ahmed Müfid, 1324: 10). 1430'da Ergiri ve civarında yaşayan Arnavutlar, Osmanlılara karşı isyan ederek kaleyi ele geçirmişler, yine kale aynı yıl içerisinde geri alınmış (Ahmed Müfid, 1324: 11) ve 1431 yılında Arvanid sancağı kurularak Ergiri merkez yapılmıştır. 19. yüzyılda ise Yanya vilayetinin bir parçasını teşkil eden Ergiri sancağının merkezi haline gelmiştir (Kiel, 1995: 298). Arnavutluk'un geri kalanı gibi Ergiri de 1912 yılına kadar Osmanlı denetiminde kalmıştır.

2. Ergiri'deki Tekkeler

Yapılan literatür ve arşiv taraması sonucunda, Ergiri ili sınırları içerisinde 43 tekkenin bulunduğu ancak bunlardan sadece bir tanesinin günümüze asli şekliyle ulaştığı anlaşılmıştır.

2.1. Asli Halinde Günümüze Ulaşan Tekkeler

2.1.1. Koştan Köyü Tekkesi

Ergiri'ye bağlı Koştan (Koshtan) köyünde yer alan bu tekke, iki katlı bir şekilde inşa edilmiş olup, doğu-batı ve kuzey-güney yönlü uzanan iki bloğun birleştirilmesiyle meydana getirilmiştir. "T" biçimli bir kütle arz eden tekke binası, üç koldan oluşan bir düzenlemeye sahiptir. Kuzey-güney yönlü uzanan blok yaklaşık 5 x 16.25 m., doğu-batı yönlü uzanan blok ise 5 x 9,95 m. ebatlarındadır (Çizim 1).

Tekkenin girişi batı cephesinin ortasına konumlandırılmıştır. (Fotoğraf 1). Girişin önünde yer alan birim, üç yönden yarım daire kemerlerle dışarı açılan, iki katlı bir yapıya sahiptir. Birimin üst katının ayakları ve kubbesi 2009 yılında eklenmiştir (IMK arşivi, 17 numaralı dosya).

Yapının zemin katına, yarım daire kemerli bir açıklıktan girilerek bir koridora ulaşılmaktadır. Koridorun etrafında ise üç oda bulunmaktadır. Bu odalardan ikisi, konaklamak için kullanılmışken biri de mutfak olarak değerlendirilmiştir.

Tekkenin üst katına, girişin önündeki birimin kuzeyinde yer alan on basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Üst katın girişi de yarım daire kemerli bir açıklıktan sağlanmaktadır. Tek parça taştan oyularak meydana getirilmiş olan kemerin alınlık kısmı iki satıra ayrılmıştır: İlk satırda "Shkolla Villa de." ikinci satırda ise "Koshtan" (Koştan Köyü Okulu) yazmaktadır (Fotoğraf 2). Üst katta yer alan oturma odası, post odası ve meydan gibi mekânlar ortadaki koridora bağlanmaktadır (Arazi çalışması sırasında yapının içine girilememiştir. Tekkenin iç düzenine dair bilgiler IMK arşivinde bulunan 21 numaralı dosyadan alınarak aktarılmıştır).

Yapının üzeri dıştan kırma çatıyla örtülmüştür. Çatı, ahşap iskelet üzerine dizilmiş taş plakalarla kapatılmıştır. İçerden ise üst örtü düz tavan şeklindedir.

Binanın duvarları kireç taşlarıyla örülmüş, bu taşlar da kireç harcıyla tutturulmuştur. Dışarıdan sıvasız, yalın bir şekilde bırakılan duvarlar, içeriden sıvanmış ve yeşile boyanmıştır.

Bezeme açısından oldukça sade olan yapıda, tüm süsleme unsurları giriş cephesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Girişin önündeki birimin batı cephesine yerleştirilmiş kemerinin köşeliklerine ve kemer ayaklarının iç yüzüne, tek ya da sıralı baklava dilimleri, ay yıldız motifi, kare, sekizgen, kare içine sekizgen ve altı yapraklı çiçek gibi motifler işlenmiştir (Fotoğraf 3, 4, 5). Üst kata girişi sağlayan açıklığın yarım daire şekilli kemerinin alınlık kısmında ise aplike süs öğeleri yer almaktadır. İki yanda ikiyeşer olmak üzere toplamda dört servi motifi, en tepede ise sırt sırta vermiş iki "S" kıvrımının üstüne yerleştirilmiş deniz kabuğu motifinden oluşan bir kompozisyon bulunmaktadır (Foto. 2).

Tekkeye ait herhangi bir kitabe bulunmadığından kesin inşa tarihi de bilinmemektedir. Kaynaklardan edinilen verilere göre, Tepedelenli Ali Paşa'nın

yardımla Şemimi Baba Görice'nin Melçan köyünde, Elbasan'da ve Tepedelen'in Koştan köyünde üç tekke yaptırmıştır. Koştan'daki tekke, Şemimi Baba'nın müridi olan Sadık Baba tarafından açılmış ve yine Sadık Baba buraya postnişin olarak tayin edilmiştir. Tekkede Sadık Baba'dan sonra sırasıyla, Muharrem Baba, Baba Kaso, Baba Ahmed ve Baba Şevket Koştani posta oturmuşlardır (İzeti, 2014: 296-297)

Yapının batı duvarı üzerindeki Latin harfli mermer kitabede, tekkenin 15 Ekim 1908 tarihinde Baba Ahmet Resuli (Baba Ahmet Koştani) tarafından, Tepedelen bölgesi için bir Arnavut ilkokuluna çevrildiği yazmaktadır (Fotoğraf 7). Üst kat girişinin alınlık kısmındaki yazıt da bu dönemde eklenmiş olmalıdır.

2.2. Yenilenerek Günümüze Ulaşan Tekkeler

Ergiri ili sınırları dâhilinde Koştan Tekkesi dışında 7 tekkenin yıkılarak yeniden inşa edildiği gözlenmiştir.

2.2.1. Hormova Köyü, Ali Hormova Tekkesi

Tepedelen'e bağlı Hormova köyünde yer alan Ali Hormova Tekkesi, avlusu içerisinde bir cami ve iki türbe barındırmaktadır. Tekkenin kesin inşa tarihi bilinmemekle birlikte, post odasında yer alan silsileden hareketle tekkenin ilk şeyhi Mehmet'in 1798-1820 yılları arasında posta oturduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla tekkenin de 18. yüzyılın sonlarına doğru kurulduğu düşünülmektedir. Tekkenin ne zaman ve ne sebeple yıkıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Enver Hoca yönetimindeki Komünizmin etkin olduğu dönemde yıkıldığı tahmin edilmektedir. Zira 1994 yılından beri tekkenin şeyhliğini yürüten Şeyh Hüseyin Ali Hormova'nın tekkeye ait 1947-55 yılları arasındaki (Komünist rejim öncesi) asli durumunu gösteren çizim, tekkenin şimdiki halinden farklılıklar arz etmektedir. Çizimde büyük makam, küçük makam, cami, tekke ve şeyhin yaşadığı ev görülebilmektedir (Fotoğraf 8). Günümüzde ise şeyh, çizimde tekke olarak gösterilen yerde yeni inşa ettirdiği ev içerisinde yaşamakta ve bu evin bir odasını ayin mekânı olarak kullanmaktadır (Fotoğraf 9).

Evin dışında kalan cami ise yakın zamana kadar harap durumdaydı (Fotoğraf 10). Caminin batı duvarı üzerinde yer alan Arnavutça kitabesinden, ilk olarak 1872 yılında Vangjel Zhapa Labove tarafından inşa ettirildiği, 2018 yılında ise Şeyh Hüseyin Ali Hormova tarafından büyük oranda yenilenerek şimdiki haline getirildiği anlaşılmaktadır (Fotoğraf 11). Caminin inşa tarihi olarak verilen 1872 yılı, girişin iki yanına yerleştirilmiş orijinal kapı sövelerinden güneydekinin üzerine kabartma olarak işlenmiştir. Bu tarihin altında saksıdan çıkan bir servi ağacının üzerine konmuş bir güvercin, bunun altında ise ters duran bir hilal motifi yer almaktadır. Kapının kuzeydeki sövesinde ise en üstte penç, altına ise ağızları açık bir şekilde karşılıklı duran stilize edilmiş iki aslan motifi işlenmiştir (Fotoğraf 12).

Eski caminin temelleri üzerine yeniden inşa edilen şimdiki cami yaklaşık 10 x 7 m. ölçülerinde olup, doğu-batı yönünde uzanmaktadır. İki katlı olarak inşa edilen

yapının alt katı boş bırakılmış, üst katı ise mescit olarak değerlendirilmiştir. Mescit kısmında yer alan mihrap, güney duvarının ortasına yerleştirilmiş olup, etrafını dolanan silme kuşaklarıyla vurgulanmıştır. Caminin güneybatı köşesinde yer alan minaresi, bilinen minarelerden farklı bir kurguya sahiptir. Eski fotoğraflarından, zeminden şerefe altına kadar orijinal formuyla ulaştığı anlaşılan minarenin, doğuya bakan iki girişi bulunmaktadır. Girişlerinin birisi zemin kotunda, diğeri ise bunun hemen üzerindedir. Cami ve minarede moloz taş malzeme kullanılmış, bağlayıcı olarak ise beton harç tercih edilmiştir. Yapının duvarları sıvasız olarak bırakılmış, sadece mescit kısmının duvarları içerden sıvanarak boyanmıştır.

Tekkenin avlusunda yer alan türbeler de yenilenmiş olup, küçük olanı altıgen planlıdır. Bu türbenin içerisinde iki sanduka yer almaktadır. Sandukaların üzerine yerleştirilmiş küçük bilgilendirme kartlarından birinde “Zafer Hormova (Sheh Xhaverr Hormova) / 1874-1900” diğeri ise “Ali Hormova / 1936-1984” yazmaktadır. Bu yazıtlar tekkenin silsilesiyle karşılaştırıldığında, tekkede şeyhlik yapmış kişileri ve görev sürelerini aktardıkları anlaşılmaktadır. Büyük olan türbe ise on ikigen planlı olup içerisinde üç lahit barındırmaktadır. Lahitlere ait bilgilendirme levhalarına burada yatanların isimleri ve tekkede görev yaptıkları dönemler yazılmıştır. Bu bilgilere göre Şeyh Yusuf Hormova (Sheh Isuf Hormova) 1820-1853, Şeyh Mehmet Hormova (Sheh Mehmet Hormova) 1798-1820 ve Şeyh Melek Hormova (Sheh Meleq Hormova) 1852-1875 yılları arasında tekkede şeyhlik yapmıştır.

İki türbenin üstü de kubbeye örtülmüştür. Oldukça sade bir tasarıma sahip olan türbelerin, yalnızca yarım daire kemerli girişlerinin köşeliklerinde, on iki kollu Bektaşî yıldızları yer almaktadır.

2.2.2. Premedi, Ali Postivan Tekkesi

Ergiri sınırları içinde günümüze ulaşamadığı tespit edilen diğeri bir tekke ise Premedi kasabası dâhilinde yer alan Ali Postivan Tekkesi’dir (Fotoğraf 13). Hasluck’un aktarımlarından yola çıkılarak, tekkenin 19. yüzyılın son on yılı içerisinde inşa edildiği ve türbesinde, Abdullah Baba adlı bir evliyanın gömülü olduğu anlaşılmaktadır (Hasluck, 1995: 52). Enver Hoca döneminde yıkılan tekke 2000 yılında, müstemilatı ise 2004 yılında yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Günümüzde Zal Tekkesi’ne bağlı olan tekkenin babası bulunmamakla birlikte, tekkede Hekuran Nikolari adlı derviş görevli olarak durmaktadır (Er ve Duru, 2009: 325).

2.2.3. Tepedelen, Turan Tekkesi

Yakın zamanda yeniden inşa edilen diğeri bir tekke ise Tepedelen’de yer alan Turan Tekkesi’dir. Baba Ahmet Turani, 19. yüzyılın ikinci yarısında doğmuş, Ergiri’deki Haydariye Tekkesi’nde yıllarca hizmet vermiş, ardından köyü olan Turan’a döndükten sonra burada tekkesini kurmuştur (Baba Rexheb, 2017: 419). Baba Ali öldükten sonra yerine Baba Ahmet getirilmiş, 1910 yılında ise Baba Ahmet Turani dedelik rütbesine yükseltilmiştir. 1914 yılında, tekke Yunanlılar tarafından yakılmış, Baba Ahmet ve

dervişleri kaçarak Avlonya'ya (Vlora) sığınmışlardır. 1920'deki Avlonya savaşından sonra Baba Ahmet, Turan köyüne dönmüş ve Amerika'daki Arnavutların da yardımıyla tekkesini tekrardan inşa ettirmiştir. Baba Ahmet Turani'nin 1928 yılındaki vefatından sonra yerine kimin geçtiği bilinmemektedir (Baba Rexheb, 2017: 419-420). Tekke binası, bundan sonra bilinmeyen bir tarihte yıkılmış ve yakın zamanda betonarme bir şekilde yeniden inşa edilmiştir (Fotoğraf 14). Tekenin hemen yanında yer alan türbe, günümüze orijinal haliyle ulaşabilmiştir. Kitabesinden anlaşıldığı üzere, türbe 22 Aralık 1908 yılında vefat eden Turani Ali Baba için, Ahmet Mehdi Baba tarafından, 28 Mayıs 1912 tarihinde inşa ettirilmiştir. Metnin sonunda yer alan 24 Nisan 1910 tarihi ise inşaata başlandığı zamanı bildiriyor olmalıdır. Türbenin eski fotoğraflarından giriş bölümünün yıkıldığı ve daha sonradan yenilendiği anlaşılmaktadır. On ikigen planlı türbenin içerisinde üç sanduka bulunmaktadır. Ortada Ali Baba Turani, sol tarafında Baba Ahmeti (kitabede adı geçen Ahmed Mehdi Baba olmalı), sağ tarafında ise Derviş Ziko yatmaktadır (Fotoğraf 15, 17). Türbenin üzeri kubbeyle örtülmüştür. Kubbenin göbeğinde, iç içe geçmiş eş merkezli altı daireden oluşan bir bezeme yer almaktadır (Fotoğraf 16). Merkezdeki birinci dairenin içerisine, sarı zemin üzerine yeşil boyalı dokuz kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. İkinci dairede, gri zemin üzerine koyu yeşil renkle ikişerli olarak dört grup oluşturacak şekilde, barok karakterli dallardan çıkan yaprak motifleri yer almaktadır. Bu ikili grupların arasına birer adet daha küçük boyutlu bitkisel bezemeler serpiştirilmiştir. Üçüncü dairenin içi kırmızı renkle boyanmak suretiyle doldurulmuştur. Dördüncü dairenin içindeki sarı üzerine yeşil boyalı barok karakterli kıvrım dallar, bordürün içerisinde tam tur dolaşmaktadır. Beşinci dairenin içi yeşil renge boyanmıştır. Altıncı dairenin içinde, yine daire boyunca dönen sarmaşık motifi yer almaktadır, ancak bu dairenin zemininde fon rengi kullanılmamış, motifler doğrudan kırmızı boya ile zemin üzerine işlenmiştir. Bu dairenin dış konturlarında çividi mavi boya ile yapılmış tığlar bulunur. Tığ uygulaması, yaprakları iki yana açılan bitki motifi ve yarım daire şeklinin birer sıra atlamalı olarak dizilmesiyle meydana getirilmiştir. Kubbe göbeğiyle eteği arasında iki bezeme ögesi daha dikkat çekmektedir. Ancak bu bezemelerin üstü kazınmış olduğundan, net bir şekilde algınamamakta, sadece bezemelerden birinin barok üslubu yansıttığı ve bitkisel karakterli olduğu anlaşılmaktadır; diğeri ise madalyon şeklindedir. Son olarak kubbe, etek seviyesinde yer alan biri kırmızı, biri mavi, iki sıra süsleme şeridiyle sonlanmaktadır. Bu iki şerit de üzeri kazılmak suretiyle oldukça harap duruma getirilmiştir. Ancak dikkatli bir şekilde bakıldığında, kırmızı şeridin üzerinde sarmaşık motifinin yer aldığı görülebilmektedir. Alttaki mavi şerit için ise herhangi bir çözümleme yapmak şimdilik mümkün görünmemektedir.

2.2.4. Fraşer Köyü Tekkesi

Ergiri'ye bağlı Fraşer köyünde yer alan Nasibi Tahir Baba Tekkesi ise Arnavutluk'ta Tahir Skenderasi olarak bilinen derviş tarafından 1815 yılında kurulmuştur (Cuni, 2006: 10). Nasibi Tahir Baba'nın hayatı hakkında en detaylı bilgiler, kendisi de Fraşer köylü olan Şemseddin Sami'nin Kamus'ül Alam adlı eserinin

altıncı cildinde yer almaktadır. Eserde, Nasibi Tahir Dede maddesinin karşısında "... şuaradan ve tarikat-ı Bektaşîye dedeganından olub Arnavudlukda muharrir-i fakirin maskat-ı re'si olan (Fraşer) karyelidir. Bir hayli vakit seyahat ve ziyaret-ı makamat-ı aliye etdikden sonra karye-i mezkureye avdetle bir zaviye tesis etmişdi ki o vakitten gittikçe kesb-i umran iderek, el-yevm büyük bir dergâhtır. 1250 tarihinde irtihal edüb hankahı yanında türbesi ziyaretgahdır." açıklaması yapılmıştır (Şemseddin Sami, 1317, 4580). Zatın Fraşer karyeli bir Bektaşî dedesi olduğu, adı geçen karyede bir zaviye tesis ettiği ve 1250 yılında (M. 1834/5) vefat edip hankâhı yanındaki türbesine gömüldüğü bu açıklamalardan anlaşılmaktadır. Hasluck ise tekkenin Birinci Dünya Savaşı öncesinde yirmi kadar dervişinin olduğunu, asıl tekkenin Nasibi Tahir Baba'nın türbesiyle beraber 1914 yılında yıkıldığını ve ardından 1923 yılında Amerika'daki Arnavutların yardımıyla yeniden inşa edildiğini aktarmaktadır (Hasluck, 1995: 55-56). 1967'de ülkede Komünist rejimin yükselmesiyle tekke ve türbeler kapatılmış ve köydeki dini faaliyetler de yasaklanmıştır. Komünist rejimin sona ermesinin ardından, 1995 yılında tekke ve türbe onarımından geçirilerek, tekrar açılmış ve faaliyetlerine devam etmiştir (Cuni, 2006: 18). Tekkenin geçirdiği diğer büyük onarım ise 1998-2000 yılları arasında sürdürülmüş ve bu esnada türbeler temelleri üzerine yeniden inşa edilmiştir (Perparim Skënderi, 2001 tarihli restorasyon raporu: 4). Tekkenin orijinal durumuna dair herhangi bir veriye rastlanmamıştır. 2008 yılında geniş ölçekli bir restorasyondan daha geçirilen tekkenin 1, 2 ve 3 numaralı bloklarının tavan, duvar, kapı ve pencereleri yenilenmiştir. Tekke günümüzde beş bloktan oluşmaktadır. Bu bloklar meydan, türbeler, konaklama mekânları ve servis mekânlarını içermektedir (Çizim 2, Fotoğraf 18)

2.2.5. Ergiri, Haydariye Bektaşî Tekkesi

Haydariye Bektaşî Tekkesi ya da Süleyman Baba Tekkesi adıyla anılan diğer bir tarikat yapısı ise Ergiri'nin kuzeyinde yer almaktadır. Tekke, Baba Haydar Plaku tarafından kurulmuştur (İzeti, 2014: 297). Süleyman Baba, Arnavutluk'un bağımsızlık mücadelesi sırasında önemli vazifeler üstlenmiş bir zat ve tekkenin de sevilen dervişlerinden olduğundan, yapı Süleyman Baba Tekkesi olarak da anılmaktadır (Baba Rexheb, 2017: 454). Tekkenin kesin inşa tarihi bilinmemektedir. Önündeki türbelerden birinin kitabesinde 1869/70 tarihi okunmaktadır. Burayı ziyaret etmiş olan Hasluck'un verdiği bilgilere göre ise tekke 1820-1830 yılları arasında inşa edilmiş olmalıdır (Hasluck, 1995: 48). Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde de tekkeyle ilgili kayıtlara rastlanmıştır. 11 Mart 1905 tarihli kayıтта, tekkedeki on nüsha Arnavutça risale ve yitmi yedi cilt kitabın incelendiğinden, içeriklerinin hurafelerle dolu olduğundan ve Arnavutça kitapların ise Arnavutluk'un bağımsızlığına dair propaganda içeriği taşıdığından bahsedilmektedir (Maden, 2018: 153). 27 Mayıs 1909 tarihli diğer bir belgede ise tekkenin postnişininin vefatı üzerine, usulsüzce toplanarak, Yanya'ya gönderilen paranın 500 lirasının hastane sandıklarına aktarıldığından, kalan 500 lirasının ise dergâh vekilleri ile varislerine iade edildiğinden bahsedilmektedir (DH. MKT. 2838/84). Tekke, 1914 yılındaki Yunan işgali sırasında yağmalanarak

yakılmış, ardından onararak işlevine kavuşturulmuş ve 1924 yılında ise İkinci Arnavut Bektaşî Kongresi'ne ev sahipliği yapmıştır. Daha sonra 1946-47 yıllarında, İkinci Dünya Savaşı sırasında, burası hastane olarak kullanılmıştır (IMK Arşivi 4060 numaralı dosya). Kiel, 1983 yılında tekkeyi ziyaret ettiği zaman burasının ordu cephaneliği olarak kullanıldığını, dolayısıyla detaylı bir inceleme yapamadığını aktarmaktadır (Kiel, 1990: 143-144). 2002 yılında hazırlanan onarım raporunda ise binanın yapılan eklemeler ve değişiklikler neticesinde asli halini yitirdiği ve çatısının %50-60 oranında çökmüş olduğu belirtilmiştir (IMK arşivi 4060 numaralı dosya) (Fotoğraf 19). Günümüzde eski tekke binası tamamen yıkılarak, hemen yanı başına yenisi inşa edilmektedir (Fotoğraf 20).

Tekkenin yanı başında 5 türbe bulunmaktadır (Fotoğraf 21). Burayı 1983 yılında ziyaret etmiş olan Kiel'in verdiği bilgilere göre bu türbelerin hepsinin küçük birer kitabesi bulunmakta ve hepsi de 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmekteydi. Bu türbelerden sadece birinin orijinal kitabesi günümüze kadar gelebilmiştir. Kitabede, biri H. 1286 (M. 1869/70) ve diğeri H. 1288 (M.1871/2) olmak üzere iki tarih okunabilmektedir. Bu tarihlerden biri burada yatanın vefat ettiği yıla, diğeri ise türbenin inşa edildiği yıla işaret ediyor olmalıdır. Kitabe metni çözümlenememiştir.

1 numaralı türbe, altıgen planlı olup günümüze yarısı yıkılmış bir şekilde ulaşmıştır. Türbenin beden duvarlarına taş üzerine kazınmış penç, zikzak, servi, yaprak, ibrik, karşılıklı duran güvercin motifleri düzensiz olarak yerleştirilmiştir. 2 numaralı türbe, sekizgen planlıdır ve girişinin üzerinde yarım daire şekilli bir kitabesi bulunmaktadır. 3 numaralı türbe, yine sekizgen planlı olup, temel seviyesine kadar yıkılmış durumdadır. Altıgen planlı olan 4 numaralı türbe, asli haliyle korunmuş hatta kubbe göbeğindeki işinsal bezemeler ve etekteki yazı ve zikzak kuşağı yıpranmış olsa da günümüze ulaşmıştır. Yedigen planlı 5 numaralı türbenin ise yakın zamanda yenilendiği anlaşılmaktadır. Türbenin yarım daire kemerli girişinin üzerinde boş bir kitabelik bulunmaktadır.

2.2.6. Ergiri, Zal Tekkesi

Yakın zamanda yenilendiği tespit edilen diğer bir tekke ise Ergiri'nin güneyinde yer alan Zal Tekkesi'dir. Tekke taşlık bir alanda kurulmuş olması sebebiyle "zal" adını almıştır (Er ve Duru: 2009: 321). Tekke 1780 yılında Seyyid Muhammed Asım Baba tarafından kurulmuştur. Asım Baba, peygamber soyundan geldiği için "seyyid" unvanını taşımaktadır. Aslında İstanbul Üsküdar doğumlu olan ve Bandırmaltzade soyundan gelen Haşim Baba'nın oğludur. Dimetokalı (Bulgaristan) Kara Ali Dede döneminde, Nevşehir'deki Hacı Bektaş Veli Tekkesi'ni ziyaret etmiştir. Bu ziyareti sırasında Bektaşilikten etkilenerek, burada eğitim aldıktan sonra 1778 yılında Arnavutluk'a gönderilmiştir. Bektaşiliği yaymak için Ergiri'ye gelen Asım Baba, başlarda yerel halk tarafından kabul görmemiş, ancak iki yıl sonra kendi tekkesini kurabilmiştir. Bu bakımdan Asım Baba'nın kurduğu tekke, Arnavutluk'ta kurulan ilk Bektaşî tekkesidir. Daha öncesinde de Arnavutluk'u bazı Bektaşî babaları ziyaret

etmişler ancak bunlar halktan gerekli desteği alıp tekke kuramamışlardır. Asım Baba, 1796 yılında ölünceye kadar tekkeye hizmet etmiş ve Bektaşiliği yaymaya çalışmıştır. Öldükten sonra tekkenin önündeki türbeye gömülmüştür (Baba Rexheb, 1970: 288-291).

Asım Baba öldükten sonra yerine doğrudan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Tekkesi'nden Hasan Baba Turku atanmıştır. Hasan Baba tekkeye 1796-1798 yılları arasında iki yıl kadar hizmet verdikten sonra Ergirili (Gjirokasralı) Süleyman Baba posta geçirilmiştir. Süleyman Baba da 8 yıl tekkeye hizmet vermiş, 1806'da vefatı üzerine yine Hacı Bektaş Veli Tekkesi'nden Baba Ali Gega (Baba Ali Plaku) posta getirilmiştir. Baba Ali Gega, Arnavutluk'un zengin ailelerinden olan Gega soyundan gelmektedir. 24 yıl tekke hizmet ettikten sonra 1830 yılında vefat eden Baba'nın yerine Hacı Yahya Baba geçmiş, o da 6 yıl kadar burada kaldıktan sonra Akçahisar'a yerleşmiş ve orada bir tekke kurarak hayatına devam etmiştir. Daha sonra tekkenin postuna İbrahim Baba Turku getirilmiştir. 1836-1845 yılları arasında, 9 yıl postta kalan İbrahim Baba da vefat edince Baba Ali Plaku'nun yanına gömülmüş ve yerine o sırada Elbasan'da görev yapmakta olan Duhanji sülalesinden Baba Hüseyin posta geçmiştir. Baba Hüseyin 16 yıl burada durduktan sonra Elbasan'a dönmüş, Hüseyin Baba'nın yerine ise 1861 yılında Ali Haqi gelmiştir. 46 yıl görevde kalan Ali Haqi'den sonra Selim Ruhi Baba Elbasani 37 yıl posta oturmuş ve ardından 1944 yılında vefat etmiştir (Baba Rexheb, 1970: 288-291). Bu süre zarfında, 1912 yılında ülkenin bağımsızlığını kazanmasının ardından, tekke Yunanlılar tarafından yağmalanmış ve üç yıl süreyle askeri üs olarak kullanılmıştır. Yunanlılar bölgeden çekildikten sonra tekke halkın ve Amerika'daki Bektaşilerin yardımıyla yeniden onarılmıştır. Selim Ruhi Baba'nın ölümünden sonra Baba Recep yerine geçmiş ancak kısa süre sonra Komünistler tarafından Amerika'ya kaçmak zorunda bırakılmıştır. 1946'da Baba Recep'in yerini Ali Tomori Baba almıştır. Ali Tomori Baba da bir yılın ardından casuslukla suçlanarak idam edilmiş ve bu tarihten sonra babasız kalan tekke, 1967 yılında tamamen kapatılmıştır. Komünist devrimin ardından, tımarhane olarak kullanılan binanın tekke işlevine tekrar ne zaman kavuşturulduğu bilinmemektedir. 2008 yılında çıkan yangın sonucu büyük hasar gören tekke binaları, 2009 yılında muhiplerin yaptıkları yardımlarla yeniden inşa edilmiştir (Er ve Duru, 2009: 321). Bu yeniden inşa sırasında eski yapılar ortadan kaldırılmış ve yeni bloklar tamamen betonarmeden yapılmıştır.

Her ne kadar tekke 2009 yılında yenilenmiş olsa da IMK arşivlerinden, tekkenin 1961 yılındaki asli halini gösteren plan ve cephe çizimlerine ulaşılabilmektedir. Bu çizimlerden tekkenin yerleşim planının korunduğu ancak bazı blokların tek yerine iki katlı olarak inşa edildiği, cephe ve plan düzenlerinin değiştirildiği anlaşılmaktadır.

Tekke 6 bloktan meydana gelmekteydi (Çizim 3). 1 numaralı blokta giriş ve girişin iki yanına konumlandırılmış türbeler yer almaktadır (Çizim 4, Fotoğraf 22). Girişin güneyinde Baba İbrahim Turku Türbesi bulunmaktadır. Baba İbrahim Turku

(Turku lakabı Türk asıllı olduğunu ifade eder) 1836-1845 yılları arasında tekkede görev yapmıştır. Türbenin güneyinde Baba Hoto Hatika'ya ait başka bir türbe daha vardır. Bu türbe eski çizimlerde bulunmamakla birlikte aradaki malzeme farkından, İbrahim Turku Türbesi'ne sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. İki türbenin girişi de ortadaki bir dağılım mekânından sağlanmıştır. Baba İbrahim Turku Türbesi'nin ölçüleri dışarıdan 5,40 x 4,38 m., içten ise 3,84 x 2,88 m.dir. Türbenin ortasında doğu-batı yönlü uzanan bir sanduka yer almaktadır.

Tekke girişinin kuzeyinde ise Baba Ali Plaku'ya ait türbe bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı türbe, dıştan dışa 5,30 x 4,30 m., içten içe ise 3,90 x 2,90 m. ölçülerindedir. Bu türbenin de kuzeyinde Baba Zenel Gjoski ile Baba Muharrem Mahmutaj'ın yattığı diğer bir türbe yer almaktadır. Hem malzeme farkından hem de eski çizimlerden bu ikinci türbenin sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. İki türbenin de girişi ortadaki dağılım mekânından sağlanmaktadır. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, giriş açıklığının iki yanında ikişer türbe bulunmakta ancak bunların sadece Baba İbrahim Turku ile Baba Ali Plaku'ya ait olanları orijinal plan şemasında yer almaktadır. Uçlarda yer alan diğer türbeler ise sonradan eklenmiştir. Orijinal olan iki türbe de dikdörtgen plan şemaları, kubbeli üst örtüleri, saçak seviyesinde yer alan iki sıra testere dişi silmeleriyle birbirine benzemektedir. Türbelerin birinde yatan Baba Ali Plaku, 1806-1830 yılları arasında postta oturmuş, 24 yıl boyunca babalık görevini sürdürmüştür. Daha sonra yerine geçen Baba İbrahim Turku ise 1836-1845 yılları arasında, 9 yıl görevde kalmış ve vefat edince Baba Ali Plaku'nun yanına gömülmüştür. Kaynaklardan edinilen bilgiye göre Baba Ali Plaku ile Baba İbrahim'in türbesi Ali Plaku'nun muhibbi ve Ergiri'nin zenginlerinden olan İbrahim Sinua tarafından inşa ettirilmiştir (Baba Rexheb, 1970: 291). Girişin iki yanındaki türbelerin de mimari açıdan benzerlikleri ve aralarındaki organik bağ düşünülecek olursa iki türbenin de aynı zamanda inşa ettirilmiş olabileceği söylenebilir. Baba İbrahim Turku'nun 1845 yılında öldüğü düşünülünce iki türbenin de bu tarihten sonra yaklaşık olarak 1845-1850 yılları arasında inşa edilmiş olması gerekmektedir.

Tekkenin 2 numaralı bloğu hizmet binası olarak değerlendirilmiş olmalıdır. Burası 1961 tarihli çizimde belirtilmiş olmakla birlikte, bu bloğun aslı durumuna dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Blok, günümüzde iki katlı olup dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. 3 numaralı blok da orijinalde iki katlı olarak inşa edilmiştir. Alt katta 5, üst katta ise 4 oda bulunmaktadır. Bu mekânların işlevi kesin olarak bilinmemektedir (Çizim 5). 4 numaralı blok, tek katlı olarak inşa edilmiş olup kuzey-güney yönünde uzanan dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Blok dâhilinde yer alan 6 mekândan yalnızca güneyde yer alan 1 numaralı mekânın tuvalet olarak işlevlendirilmiş olabileceği tahmin edilmektedir (Çizim 6, 7). 5 numaralı blok ise tekke kompleksinin merkezine konumlandırılmış olup iki katlı olarak inşa edilmiştir. Alt kat kuzey-güney doğrultusunda yan yana dizilmiş, birbirleriyle bağlantısı olmayan ve giriş-çıkışları dışarıdan sağlanan dört farklı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden güneyden ikinci kısımda, üst kata çıkışı sağlayan merdivenler bulunmaktadır. Bloğun üst katı 8 mekândan oluşmaktadır. Bunlardan 6 numarayla gösterilen mekânın, güney duvarı

üzerinde yer alan yarım daire kesitli mihrabından meydan olarak değerlendirilmiş olabileceği düşünülmektedir. (Çizim 8, 9).

Son olarak, tekke kompleksi bünyesinde yer alan 6 numaralı blok ise birbirine bitişik şekilde inşa edilmiş üç türbeden oluşmaktadır (Çizim 10). Bu türbelerde, tekkede posta oturmuş Asım Baba, Baba Ali Elbasani ve Baba Selimi yatmaktadır. Asım Baba 1780-1796, Baba Ali Elbasani (Hacı Ali Haqi, Baba Elbasani) 1861-1907 ve Baba Selimi ise 1907-1944 yılları arasında tekkede şeyhlik yapmışlardır. Kaynaklarda, Asım Baba Türbesi'nin ön cephesinde iki büyük kitabe bulunduğu bahsedilmektedir. Türbe penceresinin üstünde yer aldığı söylenen kitabede, Asım Baba'nın öldüğü tarih olan H. 1209 (M. 1796) yılı ebeced hesabıyla not düşülmüş, türbe girişinin yanındaki diğer kitabede ise Asım Baba'dan İmam Musa Kazım'a kadar uzanan silsilesi kaydedilmiştir (Baba Rexheb, 1970: 228). Günümüzde bu kitabelere dair herhangi bir ize rastlanmamıştır.

Son yapılan onarımda kesme taş malzemeyle yenilendikleri anlaşılan üç türbe de günümüzde dışarıdan sekizgen, içeriden ise dairesel plan şeması arz etmektedirler. Türbelerin girişleri, önlerinde yer alan betonarmeden inşa edilmiş ortak bir koridora açılmaktadır (Fotoğraf 23).

2.2.7. Melan Köyü Tekkesi

Tekke, Nepravishtë ile Vllaho Goranxi köyleri arasındaki Melan köyü sınırları içerisinde yer almaktadır (Fotoğraf 24). Kesin kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte, bu konuda birbirine yakın iki görüş bulunmaktadır. Hasluck, burayı ziyareti sırasında (yaklaşık 1915 yılı) tekkenin 60 yıl önce yani yaklaşık 1850-1860 yılları arasında kurulduğunu bildirmektedir (Hasluck, 1995: 49). Bu konuda daha ayrıntılı bilgiler veren Baba Rexheb, 1870 yılında Ali Baba (Ali Hoqi: Mezarı Ergiri'de Zal Tekkesi türbesinde yer almaktadır) tarafından Melan'da bir tekke inşa ettirildiğini aktarmaktadır. Tekkenin inşa sürecinde bir takım maddi zorluklarla karşılaşmış, bu sebeple Baba Ali Plaku'nun muhibbi olan Ergirili tacir Malo Mikon'dan 40 lira borç alınmıştır. Metnin devamında ise Ali Hoqi'nin daha sonra Ergiri'ye döndüğü ve Zal Tekkesi'nin başına geçtiği belirtilmektedir. Melan'daki tekkeye ise Seyfullah Melani atanmıştır (Baba Rexheb, 1970: 300). Bu veriler dâhilinde inşa edilen tekkenin bugünkünden farklı olduğu düşünülmektedir. Günümüzde Melan'daki tekke yaklaşık 20 x 15 m. ebadında bir alanı kaplamakla birlikte, iki katlı olarak inşa edilmiştir. Oysa aktarımda, bu tekkenin ilk inşa edileceği sırada 40 lira borç alındığı ve yapının böylelikle inşa edilebildiği söylenmektedir. Bu da bizlerde ilk yapının daha küçük ebatlı olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Clayer'ın Arnavutluk'taki tekkeler hakkında yapmış olduğu kısa fişleme kanımızı destekler niteliktedir. 1944 yılına ait bilgilerde tekke için "küçük tekke" ibaresi kullanılmışken, 1958 yılında tekke için "bir servi ormanıya çevrili heybetli bina" tanımlaması yapılmaktadır (Clayer, 1990: 360). Bölgede başka tekke olmadığı bilindiğine göre bahsi geçen bu tekkenin, 1944-1958 yılları arasında değişikliğe uğrayarak şimdiki formuna getirildiği söylenebilir.

İkinci Balkan Savaşı'nda Yunan işgali sırasında tekkedeki dervişler kovulmuş, ardından 1920 yılında, tekke Vloralı Kamil Baba tarafından sahiplenilmiş ancak Komünist rejimin etkin olmasından sonra Vloralı Kamil Baba da vefat etmiştir (Clayer, 1990: 361). Komünist dönemde tekke askeri tesis olarak kullanılmıştır (Er ve Durdu: 2009: 322). Komünizmin ardından ise 1988 ve 1989 yıllarında geniş çaplı onarımlardan geçmiştir (IMK Arşivi 2143 numaralı dosya).

Tekkenin mevcut binası 20 x 15 m. ebatlarında iki katlı bir şekilde inşa edilmiştir (Fotoğraf 24). Zemin katta 8 mekân bulunmaktadır (Çizim 11). Bunlardan 1 ve 2 numaralı dağılım mekânı olarak değerlendirilmiştir. 8 numaralı mekân ise tekkenin meydanı olup dıştan dışa 18 x 7,5 m. ebadındadır. Üstü kubbeyle örtülü olan meydan iki kat boyunca yükselmektedir. Bu mekânın etrafındaki arazi müsait olmasına rağmen, ana kütleyle açılı bir şekilde birleştirilmiş olmasından dolayı sonradan eklendiği düşünülmektedir. Yapının üst katında 5 mekân daha bulunmaktadır. Bunlardan 9 numarayla işaretlenmiş olanı, dışarıya üç yönden pencerelerle açılan bir terastır (Çizim 12). Diğer odaların işlevi hakkında herhangi bir veri elde edilememiştir. Tekke tamamen kireç taşından inşa edilmiş olup, dış duvarları sıvasız bırakılmış, iç duvarları ise sıvanarak yeşile boyanmıştır.

Tekkenin avlusunda bir de türbe bulunmaktadır (Fotoğraf 25). Dışardan on ikigen planlı olan türbe içerden dairesel bir plan arz etmekte olup betonarmeden yakın zamanda inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Girişinin önüne yine betonarmeden yapılmış baldaken tarzında bir sundurma eklenmiştir. Türbede kimin yattığına dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

3. Değerlendirme

Ergiri sınırları dâhilinde sadece 1810 yılında Sadık Baba tarafından kurulmuş olan Koştan Tekkesi'nin orijinal şekliyle günümüze kadar ulaşabildiği tespit edilmiştir. Bunun dışında 7 tekkenin yıkılarak yeniden inşa edildiği anlaşılmıştır. Fraşer Tekkesi ve Haydariye Bektaşî Tekkesi, 1914 yılında, I. Dünya Savaşı sırasında bölgeyi işgal eden Yunanlılar tarafından yıkılmıştır. Melani Tekkesi 1944-58 yılları arasında yeniden inşa edilmiştir. Yeni binanın inşa sebebi bilinmemektedir. Ali Hormova Tekkesi, 1947-55 yılına kadar asli halini korumuş, muhtemelen Komünizm döneminde yıkılarak günümüzdeki halini almıştır. Ali Postivan ve Turan Tekkesi de Ali Hormova Tekkesi ile aynı kaderi paylaşmıştır. Zal Tekkesi ise 2008 yılında geçirdiği yangının ardından günümüzdeki haliyle inşa edilmiştir.

Yukarıda kısaca bahsedilen tekkeler dışında, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden Ergiri ili sınırları dâhilinde inşa edilmiş 35 tekke daha tespit edilebilmiştir. Böylelikle bölgede toplam 43 tekkenin inşa edildiği görülmektedir.

Parakende Cihad Defteri'ndeki kayıttan, Ergiri'deki en erken tarihli tekke olan Ali Cennet Zaviyesi'nin merkezde yer aldığı ve Gülşeni Tarikatı'na hizmet ettiği anlaşılmaktadır (Ayverdi, 2000: 411). Zaviye hakkındaki kayıt M. 1674/5 yılına

aittir. Diğer bir erken tarihli tekke ise 1670 yılına ait kaydı bulunan Ergiri'deki Halveti Tekkesi'dir. Bunlar dışında tespit edilen 6 tekkenin kayıtları 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Geriye kalan tekkelere ait kayıtlar ise büyük oranda 19. yüzyılın ikinci yarısına aittir. Büyük çoğunluğu oluşturan bu tekkelerin, Bektaşî tarikatlarına hizmet ettikleri anlaşılmaktadır.

Bu dönemde yani 19. yüzyılın ikinci yarısında Bektaşîliğin bölgedeki hızlı yükselişinin ardında, Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın izlediği politikalar yatmaktadır. Ali Paşa, Arnavutluk'un diğer bir güçlü ailesi olan Buşatlılarla mücadelesi sırasında, Bektaşîleri bu aileye karşı casus olarak kullanmakta ve onları desteklemekteydi. Buna karşılık Buşatlı Mustafa Paşa ise kendi bölgesindeki yani İşkodra ve çevresindeki Bektaşîleri Ali Paşa'nın hesabına çalıştırdıkları için sürdürmüştür (İzeti, 2014: 295). Gerek seyyahların anlatımından gerekse basılı kaynaklardan, doğrudan Ali Paşa'nın teşvikiyle açılan Bektaşî tekkelerinin bir kısmı tespit edilebilmektedir. Ali Paşa'nın yardımıyla Şemimi Baba Görice'nin Melçan köyünde, Elbasan'da ve Tepedelen'in Koştan köyünde üç tekke açmıştır (İzeti, 2014: 296). Bunun yanında Leake'nin aktarımlarına göre Ali Paşa, Aydınlı (Leake, 1835: 413) ve Tırhala'da (Leake, 1835: 284) da Bektaşîler için birer tekke inşa ettirmiştir. Hasluck ise bizlere bu tekkelerin kuruluş amacına dair aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. Ali Paşa'nın Teselya'da kurduğu tekkelerin, dini kurumlar olmaktan çok etrafındaki halk için siyasi ve sosyal birer merkez niteliği taşıdığını bildiren Hasluck, her bir tekkenin işlek yollara hâkim mevkilerde konumlandırıldığını ve buraların askeri açıdan stratejik öneme sahip olduğunu söylemektedir (Hasluck, 2000: 47). Leake de bu görüşü destekler nitelikte, Ali Paşa'nın herkesten aldığını ancak sadece dervişler için harcama yaptığını çünkü bu dervişlerin şüphesiz bir şekilde politik açıdan kullanışlı olduğunu aktarmaktadır (Leake, 1835: 285).

Ali Paşa'nın 1822 yılında idam edilmesinin ardından, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte, Yeniçeri Ocaklarının destekçisi olan Bektaşîlere karşı başlatılan hareketin etkisi Arnavutluk'ta neredeyse hissedilmemiştir. Bektaşîlerin en etkin olduğu Yanya ve İşkodra şehirlerinde tekkelerin ancak üçte biri kadarı kapatılabildiği (Maden, 2018: 240). Ancak yine de tekkelerin kapatılma hareketine karşı Arnavutluk'ta da bazı önlemler alınmıştır. Bu önlemlerden biri de Ergiri'deki Asım Baba Tekkesi şeyhlerinin 12 dilimli Bektaşî tacı yerine 4 dilimli tac giymeye başlamalarıdır (Maden, 2018: 197). Kapatılan az sayıda tekkeye karşılık olarak, 19. yüzyılın ikinci yarısında daha fazlasının faaliyete geçtiği arşiv belgelerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Araştırmaya konu olan yapılar arasında sadece Koştan Tekkesi günümüze asli haliyle ulaşmıştır. Zal Tekkesi, 2008 yılında geçirdiği yangının ardından tamamen yenilenmiş ancak İMK Arşivi'ndeki 1961 yılına ait plan ve çizimlerine ulaşılabilmiştir. Elimizde Ali Hormova Tekkesi'nin yıkılmadan önceki durumuna ait bir çizim bulunmaktadır. Mevcut verilerden, Ergiri'de inşa edilen tekkelerin belli bir

plan şemasına göre yapılmadıkları ve ihtiyaca göre şekillendikleri anlaşılmaktadır. Koştan Tekkesi, iki katlı tek bir bloktan oluşmakta ve alt katta hizmet mekânları üst katta ise tekke mekânları bulunmaktadır. Zal Tekkesi ise 6 bloktan oluşmakta, bu blokların bazıları tek, bazıları ise çift katlı olabilmektedir. En büyük bloğun üst katındaki odalardan biri meydan olarak işlevlendirilmiş, alt katı ise hizmet mekânlarına ayrılmıştır. Ali Hormova Tekkesi dâhilinde ise iki türbe, bir cami, bir tekke binası ve bir hane yer almaktadır. Tekke binası tek katlı olarak inşa edilmiştir. Diğer tekkelerin asli halleri bilinemediğinden değerlendirmeye dâhil edilmemiştir. Tüm tekkelerin tek ortak noktaları, ritüellerin gerçekleştirildiği birer meydana sahip olmalarıdır.

Basılı kaynaklardan Ergiri bölgesi dışında, Arnavutluk sınırları dâhilinde 72 tekkenin varlığı tespit edilebilmektedir. Ancak bu tekkelerin büyük çoğunluğu ya tamamen yıkılıp günümüze ulaşmamış ya da yıkıldıktan sonra betonarme olarak, aslından farklı bir şekilde yeniden inşa edilmiştir. Gerek kaynaklardan gerekse arazi çalışması sırasında günümüze orijinal şekliyle ulaştığı tespit edilen tekkeler arasında; Tiran'daki Şeyh Dyrir Kadiri Tekkesi, Berat'taki Şeyh Hasan Tekkesi, Baçka Köyü Tekkesi ve Akçahisar Sarı Saltuk Tekkesi sayılabilir. Tiran'daki Şeyh Dyrir Kadiri Tekkesi iki katlı olması bakımından, Koştan Tekkesi, Melan Köyü Tekkesi ve Zal Tekkesi'nin ana binası ile benzerlik göstermektedir. Akçahisar'daki Sarı Saltuk Tekkesi ise farklı işlevdeki binaların bir araya getirilmesi ile oluşan bir kompleks olması bakımından, Ali Hormova Tekkesi, Zal Tekkesi ve Fraşer Tekkesi ile benzerlik göstermektedir. Bunların dışında, mimari kuruluş bakımından Ergiri'deki tekke binaları hem kendi başlarına hem de etrafındaki yapılarla beraber kendilerine has özellikler sergileyip, Arnavutluk'un diğer bölgelerindeki tekkeler ile bir benzerlik arz etmemektedirler.

Balkanlar'da yer alan tekkeler hakkında günümüze kadar toplu bir katalog çalışması yapılmamış olduğundan, yazılmış olan monografilerden yola çıkılarak yukarıda ele alınan tekkeler mimari ve yerleşim planları açısından Balkanlar'daki örnekleriyle karşılaştırılmaya çalışılacaktır. Ergiri'deki tekkeler genellikle bir tekke binası ve bir de türbeden meydana gelmektedir. Ancak yukarıda tanımlanan Zal Tekkesi ile Fraşer Tekkesi'nde yardımcı binaların da bulunduğu görülebilmektedir. Fonksiyonel açıdan farklı birimlerin bir araya gelerek oluşturdukları tekke komplekslerine Balkan coğrafyasından Bosna Hersek İsa Bey Tekkesi (İmamoviç, 2017: 92), Üsküp Şeyh Mehmed bin İsmail Efendi Rufai Tekkesi (Özer, 2006: 167) ve Bulgaristan-Hasköy Otman Baba Tekkesi (Güray Gülyüz, 2016: 271) örnek olarak verilebilir. Ali Hormova Tekkesi de bir kompleks olarak inşa edilmiş olmasına rağmen bünyesinde bir meydan evi ve cami barındırması bakımından, diğer örneklerden ayrı olarak ele alınabilir. Bulgaristan-Hazelgrad Demir Baba Tekkesi (Güray Gülyüz, 2016: 300-303, 310-311) bu özelliğiyle Ali Hormova Tekkesi ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca Ali Hormova Tekkesi, diğer yapılardan bağımsız bir meydan evine sahip olması bakımından, Bulgaristan-İslimye Kıdemli Baba Tekkesi (Güray Gülyüz, 2016: 290) ve Bulgaristan-Balçık Akyazılı Sultan Tekkesi'ne de benzemektedir. Ancak

bu benzerlikler, sadece tekke kompleksini meydana getiren farklı yapı tiplerinin çeşitliliğiyle sınırlı olup mimari detaylara yansımamaktadır.

Geriyeye kalan Turani Ali Baba Tekkesi, Haydariye Bektaşî Tekkesi, Melan Tekkesi ve Ali Postivan Tekkeleri, sadece ana bina ile bağımsız türbelerden meydana gelen küçük kompleksler oluşturmaktadırlar. Bunlar arasında sadece Haydariye Bektaşî Tekkesi'nde 5 türbe bulunmakta, diğerlerinde ise birer türbe yer almaktadır. Tekke-türbe birlikteliği bakımından bu örnekler Kosova-Priştine Danyal Tekkesi (İbrahimgil ve Konuk, 2006: 526), Kosova-Priştine Kadiri Tekkesi (İbrahimgil ve Konuk, 2006: 534), Bulgaristan-Hasköy Ali Baba Tekkesi (Güray Gülyüz, 2016: 323) ve Bulgaristan-Kırcaali Elmalı Baba Tekkesi (Güray Gülyüz, 2016: 343) ile benzerlik göstermektedir.

Tekkelere ait yapılar arasında neredeyse vazgeçilmez olan unsurlardan biri ise türbelerdir. Türbeler genellikle ayin mekânlarıyla yakın ilişki içerisinde tutulmuş böylelikle ayinlerin türbede gömülü olanların manevi huzurunda icra edilmesi amaçlanmıştır (Tanman ve Parlak, 2011: 375). Ergiri'deki Turani Ali Baba Tekkesi, Ali Hormova Tekkesi ve Zal Tekkelerinde bulunan türbeler bağımsız bir şekilde tekkeye ait avlularda, avlu girişi ile tekke binası arasında konumlandırılmışlardır. Ali Postivan Tekkesi'nde türbe olduğu bilinmesine rağmen, tüm yapılar yenilediği için türbelerin kesin konumu tespit edilememiştir. Ancak tekke yerleşiminin şimdiki durumuna bakıldığında, türbelerin diğer örneklerde olduğu gibi avlu girişiyle kompleksin ana binası arasında yer aldığı görülmektedir. Fraşer Tekkesi'nde ise türbe, tekke avlusuna girişi sağlayan kapının tam karşısına yerleştirilmiştir. Aynı şekilde, Melan Tekkesi'nde giriş tekkenin hemen yanından sağlanmakta ve avluya girildikten sonra ilk olarak türbe algılanmaktadır. Koştan Tekkesi'ne de arazisi içerisinde yer alan 1999 tarihli türbenin yanından geçilerek gidilmektedir. Bu veriler ışığında, ziyaretçilerin önce türbeyle temas kurmaları ve ardından tekkeye yönelmelerinin istenmiş olabileceği söylenebilir.

Türbeleri, ayin mekânlarından ayrı tasarlanmış olmaları bakımından, Ergiri'deki tekkeler Makedonya-Debre Kılıç Baba Tekkesi, Makedonya-Debre Kadiri Tekkesi (Afşar, 2020: 56), Bulgaristan-Hasköy Otman Baba Türbesi (Güray Gülyüz, 2016: 273), Bulgaristan-İslimye Kıdemli Baba Türbesi (Güray Gülyüz, 2016: 286) ve Bulgaristan-Balçık Akyazılı Sultan Türbesi'yle (Güray Gülyüz, 2016: 294) benzerlik göstermektedir. İstanbul'da ise ayin mekânlarından ayrı tasarlanmış türbeler az olmakla beraber; Bezirgân Tekkesi, Tahir Ağa Tekkesi, Hekimbaşı Ali Paşa Tekkesi ve Durmuş Dede Tekkeleri bu tipin örneklerinden bazılarıdır (Tanman, 1990: 303).

Konu dâhilinde incelediğimiz tekkeler süsleme bakımından oldukça sadedirler. Yapılan arazi araştırmasında, sadece Koştan Köyü Tekkesi'nin girişinde, çeşitli şekillerden oluşan ve herhangi bir düzen arz etmeyen süslemeli taşlar tespit edilmiştir. Burada kullanılan bezeme motiflerine ne Arnavutluk'un diğer bölgelerinde ne de Balkan coğrafyasında rastlanmıştır. Tekkeler dışında süslemeleri bulunan diğer bir

mimari öge ise türbelerdir. Türbelerdeki süslemeler, teknik bakımından taş oyma ve kalem işi olarak iki ana gruba ayrılabilir. Kalem işleri, Ergiri Haydariye Bektaşî Tekkesi 4 Numaralı Türbe ile Tepedelen'teki Turani Ali Baba Türbesi'nin kubbe göbeği ve eteklerinde görülmektedir. Göbekteki motifler iç içe geçmiş halkalardan meydana gelmekteyken kubbe eteğinde yer alanlar ise iki şerit halinde tüm eteği dolanmaktadır. Turani Ali Baba Türbesi ve Ali Hormova türbelerinin giriş açıklıklarının köşeliklerinde, taş üzerine Bektaşîliğin sembolü olan on iki kollu yıldızlar işlenmiştir. Haydariye Bektaşî Tekkesi'ne ait 1 ve 2 numaralı türbelerin duvarlarına ise karşılıklı duran kuşlar, penç, zikzak, ibrik, selvi ağacı, yaprak ve doğrudan bir anlam ifade etmeyen çeşitli şekillerden oluşan motifler kazınmıştır. Bu süslemeli taşların belirli bir sıraya göre dizilmediği göze çarpmaktadır. İşlenen motifler açısından Koştan Köyü Tekkesi ile az da olsa benzerlik gösteren bu kazınmalar, ibrik ve selvi ağacı gibi Bektaşîlik içerisinde yer edinmiş motiflerin dışında kendine has özellikler göstermektedirler.

Süsleme bakımından bölgede ünük motiflerden birisi de Ali Hormova Tekkesi'ne ait caminin girişindeki sövede yer alan karşılıklı duran aslanlardır. Yapı bir Halveti Tekkesi olmasına rağmen, türbe girişlerinde on iki kollu Bektaşî yıldızları da yer almaktadır. Muhtemelen zaman içerisinde bu gibi semboller farklı tarikatlar tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple kapıda bulunan aslan figürleri de Bektaşîlik çerçevesinde anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Aslan figürü Bektaşîlikte özel bir yere sahiptir. Kutsal ve kudretli bir hayvan olduğu kabul edilmektedir. Hz. Ali'nin "Allahın Aslanı" (Esedu'l-lah) unvanını taşıması da figürlere ayrıca bir anlam kazandırır. Kuvvetli bir hayvan olan aslanın koruyucu kuvvetinden faydalanılmaktadır (Yetkin, 1981:179). Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasıyla buraya göç eden Türkmenler arasında kullanılmaya devam eden Şaman inanç ve adetleri, Moğol istilasının ardından Müslümanlıkla kaynaşmaya başlamıştır. 13. yüzyıl ortalarından itibaren kurulan tarikatların başlarında bulunan Türkmen şeyhler, bu kaynaşmanın kuvvetlenmesinde önemli rol oynamışlardır. Özellikle Bektaşîlik, bu inanç sistemini geniş ölçüde benimsemiştir (Yetkin, 1981: 180). Arnavut Bektaşîlerin Nevşehir'deki Hacı Bektaş Veli Tekkesi'ne bağlılıkları, Arnavutluk'tan buraya yapılan ziyaretler ve bazen de Nevşehir'deki tekkeden Arnavutluk'taki tekkelere atanan şeyhler göz önüne alındığında, bu tip sembollerin transferi mümkün görünmektedir. Taranmış olan kaynaklarda, bu kompozisyona Arnavutluk'un diğer bölgelerinde ve Balkan ülkelerinde rastlanamamıştır. Anadolu'da ise bu kompozisyonun farklı uygulamaları Silvan Kalesi Aslanlı Burç, Erzurum Yakutiye Medresesi, Sinop-Ayancık Osmanlı Çeşmesi gibi farklı türde yapılarda görülebilmektedir.

4. Sonuç

Arnavutluk'un genelinde rastlanan Bektaşî tekkelerinin Ergiri'de yoğun bir şekilde inşa edildikleri ve bu inşa sürecinin ise Tepedelenli Ali Paşa ile birlikte hızlandığı görülebilmektedir. Ergiri 1430 yılında Osmanlı egemenliğine girmesine karşın, burada ne bir erken dönem tabhaneli camisine ne de erken dönemlere tarihlendirilen bir tekkeye rastlanmaktadır. 1520 tarihli tahrir defterine göre Ergiri

kazasında 1 kale, 143 köy, 10 mezarlık, 4 çiftlik, 1 Manastır, 1 hamam ve 1 cami bulunmaktaydı. Toplamda 13.786 olan nüfusun 57'si Müslüman iken 13,297'si de gayrimüslimdi. Bunlara ek olarak 368 de dul kaydedilmiştir (Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2008: 36). Bu verilerden Ergiri'nin fethinin üzerinden yaklaşık 100 yıl geçmesine rağmen nüfusun hala daha Müslümanlaşmadığı anlaşılmaktadır.

Kiel'in ortaya koyduğu belgeler ışığında, Arnavutluk'ta Bektaşî varlığı en erken 1567/8 yılına kadar götürülebilmektedir (Kiel, 2000: 40). Ek olarak, Baba Rexheb anlatımlarında, Ergiri'ye Bektaşîliği yaymak için gelen Akçahisarlı Ali Baba Horasani ve 1621'de Diyarbakır'dan gelmiş olan Baba Arshi'nin kendilerine destekçi bulamamalarından dolayı tekke kuramadıklarından ve hatta Ergiri'ye 1778 yılında gelen Asım Baba'nın dahi ilk başlarda halk arasında kabul görmediğinden ve bu sebeple tekkesini ancak 1780 yılında kurabildiğinden bahsetmektedir (Baba Rexheb, 1977: 289). Bu bilgilerden, Bektaşîliğin Ergiri'de 19. yüzyılın başlarına kadar kabul görmediği ortaya çıkmaktadır. Arnavutluk'ta tabhaneli cami gibi erken Osmanlı döneminin simgesi olan mimari unsurlara rastlanmaması da Arnavutların tarikatlarla ve İslamiyet'le fetihten hemen sonra değil de daha geç dönemlerde kaynaştıklarına bir kanıt olarak öne sürülebilir.

Sonuç olarak, Bektaşîliğin Arnavutluk genelinde kabul görmesinin “Kolonizatör Türk Dervişleri” vasıtasıyla olmadığı ve 16. yüzyıl içerisinde kabul edilmeye başlandığı, eldeki bilgiler doğrultusunda öne sürülebilir. Özellikle Ergiri'de Bektaşîliğin yaygınlaşmasının 18. yüzyıl sonundan 1822 yılına kadar bölgede etkin güç olan Tepedelenli Ali Paşa'nın girişimleriyle sağlandığı söylenebilir.

Günümüze asli durumuyla ulaştığı tespit edilen Koştan Tekkesi “T” formulu iki katlı bir bloktan meydana gelmektedir. Yine iki katlı inşa edilmiş olan Melan Köyü Tekkesi ise daha çok bir meskeni andırmakla beraber, sonradan eklendiği anlaşılan ve ana kütleyle açılı bir şekilde birleşen meydan ile şekillendirilmiştir. Ali Hormova Tekkesi'nin tekke binası yıkılmış ve betonarmeden yenilenmiştir. Tekkenin eski halini gösteren çizimlerden, bu binanın tek katlı bir bloktan meydana geldiği anlaşılmaktadır. Zal Tekkesi'nin de ana binasının iki katlı olarak tasarlandığı, IMK Arşivi'nde yer alan çizimlerde görülebilmektedir. Ali Postivan, Fraşer ve Turani Ali Baba Tekkelerinin ana binalarının asli durumlarına dair herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Bahsi geçen tekkelerden Zal, Fraşer ve Ali Hormova Tekkeleri farklı işlevlere sahip binaların bir araya getirilmesi bakımından benzerlik göstermekle beraber, bu özellik bölgeye has olmayıp Balkanların çeşitli bölgelerinde yer alan diğer tekkelerde de görülebilmektedir.

Ergiri'deki tekkelerin diğer bir özelliği ise hepsinin yanında en az birer türbesinin bulunmasıdır. Tekke binalarının aksine, türbeler çok değişikliğe uğramadan asli halleriyle günümüze ulaşabilmişlerdir. Tekkelerin avlularına konumlandırılan bu türbeler, kendi içerisinde plan şemaları açısından değerlendirildiğinde çokgen plan tiplerinin daha fazla tercih edildiği görülmektedir (2 dikdörtgen, 3 altıgen, 1 yedigen, 2 sekizgen, 3 on ikigen). Balkanlarda da bu plan tiplerinin kullanımı yaygın olmakla

birlikte, İstanbul'daki tekkelere ait türbelerde daha çok kare ya da dikdörtgen plan şemasının tercih edildiği bilinmektedir (Tanman, 1990: 292). Ergiri'de yer alan türbeler, Anadolu, İstanbul ve diğer Balkan bölgelerindeki türbelere nazaran boyut olarak daha küçük, tasarım ve süsleme açısından ise daha sade ve iddiasızdırlar. Boyut açısından bölgede bu anlayışı kıran tek örnek Tepedelen'deki Turani Ali Baba Türbesi'dir.

Mimari açıdan bakıldığında, sonuç olarak tekkelerin kendilerine has özellikler sergiledikleri, inşa sırasında belli bir plan şemasının takip edilmediği veya mekânların belirli bir düzene göre dizilmediği ve ihtiyaca göre şekillendirildikleri söylenebilir.

Sonnotlar

¹ Arazi çalışması sırasında yapının içine girilememiştir. Bu konudaki bilgiler IMK arşivinde bulunan 21 numaralı dosyadan alınarak aktarılmıştır.

Kaynaklar

- Afşar, Beyza. (2020). “Debrede’ki Tekke Yapılarının Mimarlık Özelliklerinin Değerlendirilmesi (19.yy. sonu-20.yy. başı)”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ahmed Müfid. (1324). *Tepedelenli Ali Paşa (1744-1822)*. İstanbul: Matbaa-i Ahmed İhsan.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı (2000). *Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri 4, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Baba Rexheb. (1970). *Misticizma Islame dhe Bektashizma*, New York: Waldon Press.
- . (2017). *Islamic Mysticism and The Bektashi Path*. Çev. Huseyin Abiva. Tiran: Bektashi World Comunity.
- Bartl, Peter. (1998). *Arnavutluk Müslümanları (1878-1912)*. Çev. Ali Taner. İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Beydilli, Kemal. (2011). “Tepedelenli Ali Paşa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. c. 40, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 476-479.
- Bilge, Mustafa Lütfi. (1991). “Arnavutluk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. c. 3, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 383-390.
- Bozbora, Nuray. (1997). *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Ulusçuluğunun Gelişimi*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Clayer, Nathalie. (1990). *L’Albanie, pays des derviches, Les ordres mystiques musulmans en Albanie a l’époque post-ottomane (1912-1967)*. Berlin-Wiesbaden: In Kommission bei Otto Harrassowitz.
- . (2013). *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökeni – Avrupa’da Çoğunluğu Müslüman Bir Ulusun Doğuşu*. Çev. Ali Berktaş. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Çuni, Nuri. (2006). *Teqeja e Frashërit*. Tiranë: Alb PAPER.
- Er, Piri ve Duru, Aydın. (2009). “Balkanlar’da Hacı Bektaş Veli İzleri: Makedonya, Bulgaristan ve Arnavutluk Örneğinde Bektaşî Tekkeleri ve Türbeleri”. *Hacı Bektaş Veli’nin Tarihsel Kimliği, Düşünce Sistemi ve Etkileri*. 30-31 Ekim 2009, Üsküp, 305-327.
- Eyicil, Ahmet. (2015). “İşkodra İsyanı”. *Yeni Türkiye Dergisi* 3/68, 2941-2994.
- Güray Gülyüz, Bahriye. (2016). “Bulgaristan’da Osmanlı Dini Mimarisi (Cami, Türbe, Tekke ve Zaviyeler)”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hasluck, Frederick William. (1995). *Anadolu’da ve Balkanlar’da Bektaşilik*. Çev. Yücel Demirel. İstanbul: Ant Yayınları.
- . (2000). *Bektaşilik Tetkikleri*. Çev. Ragıp Hulusi Özen. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İbrahimgil, M. Z. ve Konuk, N. (2006). *Kosova’da Osmanlı Mimari Eserleri I-II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İmamoviç, Edin. (2017). “Bosna Hersek’te Mevlevilik ve İsa Bey Tekkesi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- İnalcık, Halil. (2007). *Osmanlı İmparatorluğu, Klasik Çağ (1300-1600)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- . (2009). *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu üzerine Araştırmalar I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İzeti, Metin. (2014). *Balkanlar’da Tasavvuf*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Karaiskaj, Gjerak. (2017). “Gjurme Mesjetare në Kalanë e Gjirokastrës”. *Revista Monumentet* 53, 171-176.
- Kiel, Machiel. (1990). *Ottoman Architecture in Albania (1385-1912)*. İstanbul: Research Centre For Islamic History, Art and Culture.
- . (1995). “Ergiri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. c. 11, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 298- 299.
- . (2000). “Bektaşî Ocağının Arnavutluk’taki Kuruluş Tarihine Dair Bir Not” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 13, 37-42.
- Leake, William Martin. (1835). *Travels in Northern Greece IV*. London: J. Rodwell.
- Maden, Fahri. (2018). *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2008). *367 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i*

Rumili Defteri ile 94 ve 1078 Numaralı Avlonya Livası Tahrir Defterleri (926-1520 / 937-1530). III. Ankara: Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü.

- Özer, Mustafa. (2006). *Üsküp'te Türk Mimarisi (XIV.-XIX. Yüzyıl)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Römeran, Gabriel. (1939). *Tepedelenli Ali Paşa*. Çev. Ali Kemal Aksüt. İstanbul: İkbal Kitabevi.
- Ruga, Ilir. (2017). "XIV-XVI. Yüzyıllar Arasında Arnavutluk'ta Gayrimüslimler" *İstem* 29, 159-172.
- Şemseddin Sami. (1317). *Kamus'ul Alam 6*. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Tanman M. Baha. (1990). "İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri – Tipoloji Denemeleri". C.2. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tanman, M. Baha ve Parlak, Sevgi. (2011). "Tekke (Mimari)" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. c. 40, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 370-379.
- Yetkin, Şerare. (1981). "Hacı Bektaş Tekkesi Müzesinde Bulunan Figürlü Teber" *Sanat Tarihi Yıllığı* 11, 177-190.

Arşiv Kaynakları

- BOA. DH. MKT. 2838/84
- IMK Arşivi 1322 numaralı dosya
- IMK Arşivi 17 Numaralı Dosya
- IMK Arşivi 2143 numaralı dosya
- IMK Arşivi 4060 numaralı dosya
- IMK Arşivi 505 numaralı dosya

İnternet Kaynakları

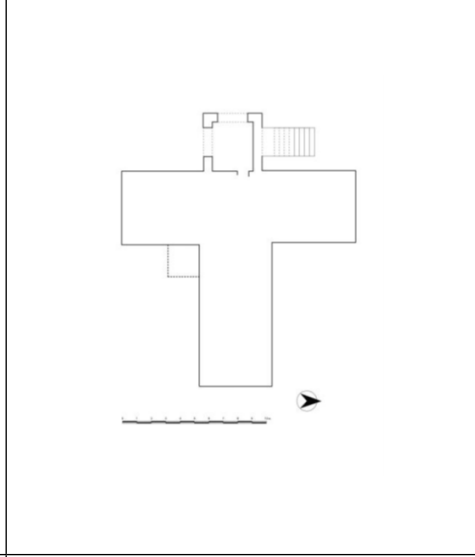
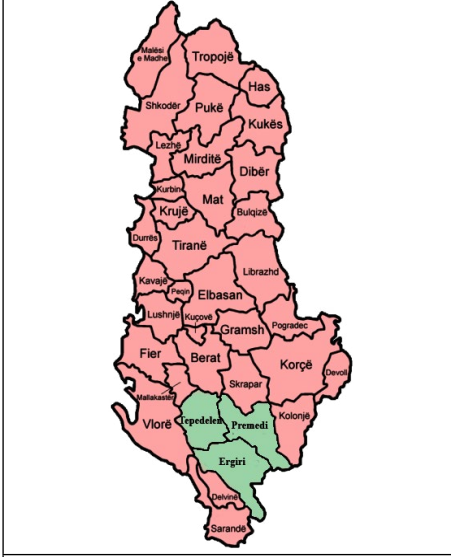
- https://www.wikiwand.com/sq/Ndarja_administrative_e_Shqip%C3%ABris%C3%AB, erişim tarihi: 05.06.2021.
- <https://www.facebook.com/TeqeaMelanGjirokasterAlbania/>, erişim tarihi: 20.10.2020.
- <https://gramho.com/media/2240022869782146401>, erişim ta

Ekler**Ergiri’de Günümüze Ulaşamadığı Tespit Edilen Tekkeler.**

Konum	Yapının Adı ve Tipi	Kurucu Baba	Tarih
Ergiri (Merkez)	Ali Baba Tekkesi (Bektaşî)	-	17 Ağustos 1880 (BOA. ilk kayıt)
Ergiri (Merkez)	Ali Cennet Zaviyesi (Gülşeni)	-	1674/5 (Parakende Cihad Deferi ilk kayıt)
Libohova	Ali Cennet Zaviyesi (Gülşeni)	-	11 Temmuz 1777 (BOA. ilk kayıt)
Hormova	Ali Hormova Tekkesi (Halveti)	-	1790-1800
Premedi	Ali Postivan Tekkesi	-	1890/1900
Tepedelen	Turan Tekkesi	Baba Ahmet Turani	19.yy.sonu
Mericaj	Baba Musa Tekkesi (Halveti)	Baba Musa	1880’ler
Premedi	Cafer Baba Tekkesi (Bektaşî)	-	1882/3
Premedi	Fraşer Tekkesi (Bektaşî)	Nasibi Tahir Baba	1815
Grabovë	Grabovë Tekkesi	Ahmet Baba	1890’lar
- (Tepedelen)	Greşitza Tekkesi	Hüseyin Baba	1840/50
Ergiri (Merkez)	Halveti-Hayati Tekkesi	Halil Halife	26 Ocak 1859 (BOA. ilk kayıt)
Ergiri (Merkez)	Halveti Tekkesi	-	-
Premedi	Halveti-Hayati Tekkesi	-	-
Luzat (Ergiri)	Halveti Tekkesi	-	4 Mart 1754 (BOA. ilk kayıt)
Ergiri (Merkez)	Haydariye Tekkesi (Bektaşî)	Haydar Baba Plaku	1820-30
Panarit (Göriçe)	Hüseyin Baba Tekkesi	Hüseyin Baba	1900’lerin başı
Tepedelen (Merkez)	İbrahim Paşa Tekkesi (Sa’dî)	-	-
Gillavë (Ergiri)	İsmail Baba Tekkesi	İsmail Baba	1870-80
Kiçok (Premedi)	Kamber Baba Tekkesi	Kamber Baba	1890

Tepedelen (Merkez)	Kapani Tekkesi	İsmail Baba	1890 ortaları
Karahas	Karahas Tekkesi	Hüseyin Baba	1870'ler
Komar (Ergiri)	Komar Tekkesi	-	1890 ortaları
Kosinë	Koşına Konaklama Yeri	-	-
- (Tepedelen)	Lapolets Tekkesi	Nuri Baba	-
- (Ergiri)	Manes Baba Tekkesi	-	-
Martaloz (Tepedelen)	Martaloz Köyü Tekkesi (Halveti-Hayati)	-	-
Mezhgoran (Tepedelen)	Mecid-Goran Köyü Tekkesi	-	23 Şubat 1849 (BOA. ilk kayıt)
Neptanishhtë (Ergiri)	Melan Tekkesi	Ali Baba	1850-1870
Mericaĵ (Tepedelen)	Mericaĵ Köyü Tekkesi (Halveti-Hayati)	-	-
Memaliaĵ (Ergiri)	Memaliya Tekkesi	-	1830'lar
Osmanzezë	Osman Zeza Tekkesi	-	1895-1900
Rabija (Premedi)	Rabiya Tekkesi	Süleyman Baba	1870'ler
--- (Tepedelen)	Ramiz Köyü Tekkesi (Halveti-Hayati)	-	-
Ergiri (Merkez)	Rufai Tekkesi	-	7 Mayıs 1907 (BOA. ilk kayıt)
Suka (Premedi)	Suka Tekkesi	Baba Tahiri	1810
Tepedelen (Merkez)	Tepedelenli İshak Efendi Tekkesi	-	21 Temmuz 1903 (BOA. ilk kayıt)
Trepel? (Premedi)	Trepel Tekkesi	Behlül Baba	1860-70
Veliqot (Tepedelen)	Velikot Tekkesi	-	-
Viragos? (Tepedelen)	Viragos Köyü Tekkesi (Halveti-Hayati)	-	-
Ergiri (Merkez)	Zal Tekkesi	Seyyid Muhammed Asım Baba	1870
Ergiri (Merkez)	Zeynel Abidin Baba Tekkesi	Zeynel Abidin Baba	1780'lerde

Fotoğraf ve Çizimler

Harita 1: Arnavutluk Haritası ve Ergiri İli (https://www.wikiwand.com/sq/Ndarja_administrative_e_Shqip%C3%ABris%C3%AB, erişim tarihi: 05.06.2021).

Çizim 1: Koştan Tekkesi Planı.

Fotoğraf 1: Koştan Tekkesi, giriş cephesi.

Fotoğraf 2: Koştan Tekkesi, üst kat girişi.

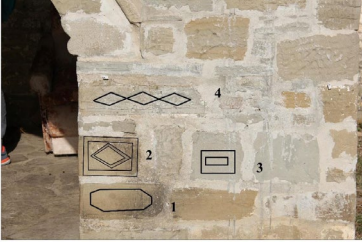

Fotoğraf 3: Koştan Tekkesi, üst kattaki konaklama odası.

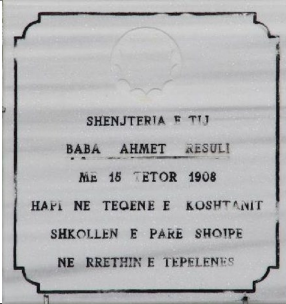
Fotoğraf 4: Koştan Tekkesi, batı cephesindeki motifler.

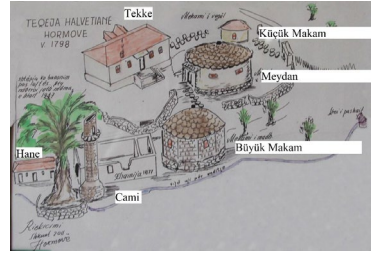
Fotoğraf 5: Koştan Tekkesi, batı cephesindeki motifler.

Fotoğraf 6: Koştan Tekkesi, kemer içindeki motifler.

Fotoğraf 7: Koştan Tekkesi, mermer kitabe.

Fotoğraf 8: Şeyh Ali Hormova Tekkesi, 1947-55 yılları arasındaki durumu gösteren çizim.

Fotoğraf 9: Şeyh Ali Hormova Tekkesi, şeyhin şimdiki evi.

Fotoğraf 10: Şeyh Ali Hormova Tekkesi, caminin onarımdan önceki durumu.

Fotoğraf 11: Şeyh Ali Hormova Tekkesi, caminin şimdiki durumu.

Fotoğraf 12: Şeyh Ali Hormova Tekkesi, kapının sol ve sağındaki söveler.

Fotoğraf 13: Ali Postivan Tekkesi (<https://gramho.com/media/2240022869782146401>, erişim tarihi: 16.06.2021).

Fotoğraf 14: Tepedelen Turan Tekkesi.

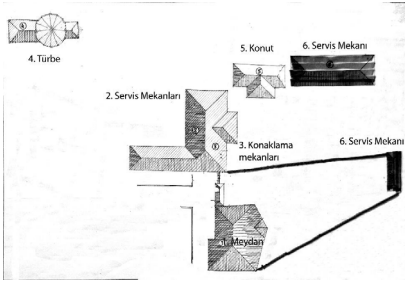
Fotoğraf 15: Turani Ali Baba Türbesi.

Fotoğraf 16: Turani Ali Baba Türbesi, kubbe göbeği.

Fotoğraf 17: Turani Ali Baba Türbesi, iç mekân.

Çizim 2: Fraşer Tekkesi, yerleşim planı (IMK Arşivi 1322 numaralı dosya).

Fotoğraf 18: Fraşer Tekkesi, avlu giriş kapısı (Marsela Plyaku kişisel arşivi).

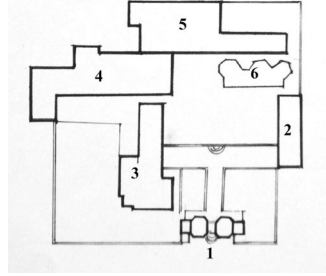
Fotoğraf 19: Süleyman Baba Tekkesi, tepeden görünüm (IMK maps).

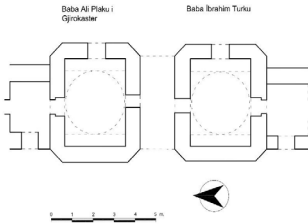
Fotoğraf 20: Süleyman Baba Tekkesi, yeni inşa edilen tekke binası.

Fotoğraf 21: Süleyman Baba Tekkesi, türbeler.

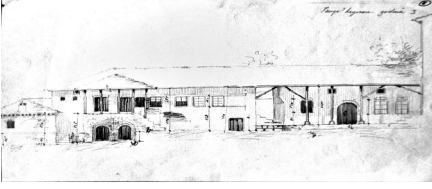
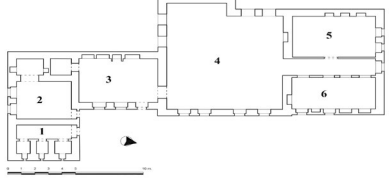

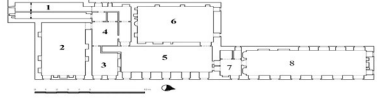
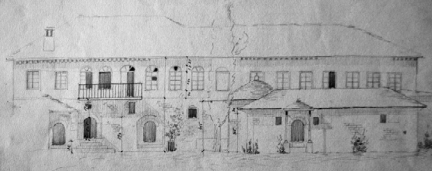
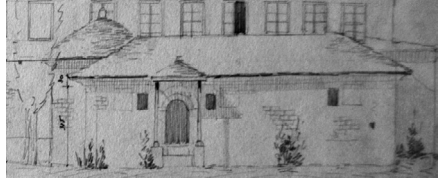
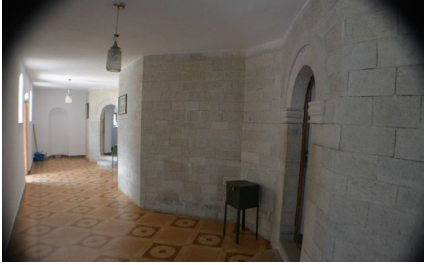

Çizim 3: Zâl Tekkesi, yerleşim planı (IMK Arşivi, 505 numaralı dosya).

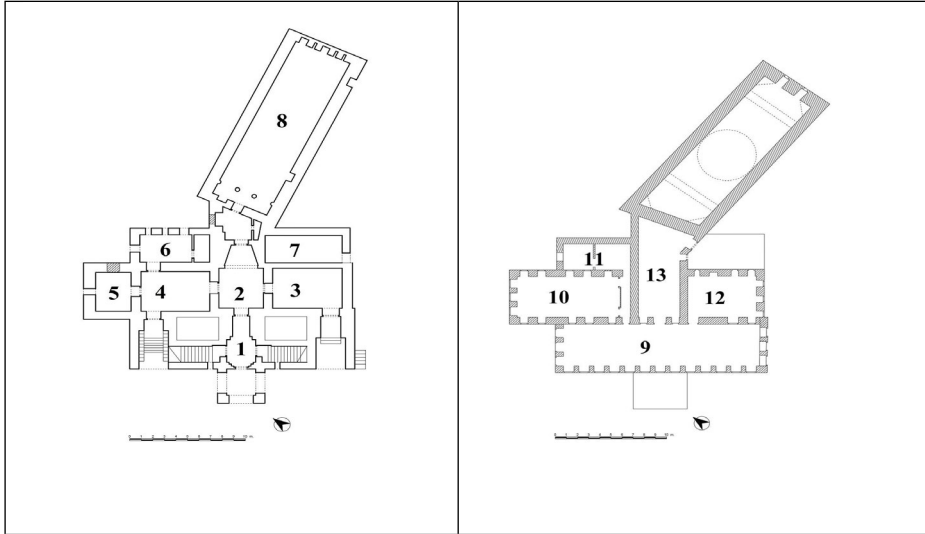

Çizim 4: Zâl Tekkesi, 1 numaralı blok, plan.

Fotoğraf 22: Zâl Tekkesi, 1 numaralı blok.

	
<p>Çizim 5: Zal Tekkesi, 3 numaralı blok, kuzey cephe (IMK Arşivi, 505 numaralı dosya).</p>	<p>Çizim 6: Zal Tekkesi, 4 numaralı blok, plan (IMK Arşivi, 505 numaralı dosya).</p>
	
<p>Çizim 7: Zal Tekkesi, 4 numaralı blok, doğu cephe (IMK Arşivi, 505 numaralı dosya).</p>	<p>Çizim 8: Zal Tekkesi, 5 numaralı blok, üst kat planı (IMK Arşivi, 505 numaralı dosya).</p>
	
<p>Çizim 9: Zal Tekkesi, 5 numaralı blok, doğu cephe (IMK Arşivi, 505 numaralı dosya).</p>	<p>Çizim 10: Zal Tekkesi, Asım Baba, Baba Ali Elbasani ve Baba Selimi Türbeleri (IMK Arşivi, 505 numaralı dosya).</p>
	
<p>Fotoğraf 23: Zal Tekkesi, Asım Baba, Baba Ali Elbasani ve Baba Selimi Türbeleri, ortak koridor.</p>	<p>Fotoğraf 24: Melan Tekkesi, ön cephe.</p>

Çizim 11: Melan Tekkesi, zemin kat planı (IMK Arşivi, 2143 numaralı dosya).

Çizim 12: Melan Tekkesi, üst kat planı (IMK Arşivi, 2143 numaralı dosya).

Fotoğraf 25: Melan Tekkesi, avludaki türbe (<https://www.facebook.com/TeqeaMelanGjirokasterAlbania/>, erişim tarihi: 20.10.2020).